EAPN NORWAY VELFERDSALLIANSEN

Poverty Watch

2024

FORORD

Denne rapporten utgis av Velferdsalliansen EAPN Norway. Vi er et ikke-kommersielt partipolitisk uavhengig og livssynsnøytralt samarbeidsfellesskap mellom frivillige organisasjoner som jobber innenfor fattigdomsbekjempelse. Vi jobber for et aktivt og inkluderende velferdssamfunn hvor ingen står utenfor.

Velferdsalliansen EAPN Norway er dedikert til å fremme velferdspolitikk som sin hovedmålsetting. Vi fungerer som et aktivt, synlig og innflytelsesrikt talerør for våre medlemmer og målgruppen vår på lokal, nasjonal og internasjonal skala. Et kjerneaspekt av vårt arbeid er å sikre reell brukermedvirkning, både på individnivå og på tjeneste- og systemnivå. Vi verdsetter innspillene fra våre medlemmer, som vi tar med oss til ulike arenaer og samlinger i Norge, Norden og Europa. Dette gjør at hver enkelt i våre medlemsorganisasjoner har en direkte innvirkning på hvilke saker vi jobber med og hva vi kjemper for.

Vi er tilknyttet European Anti-Poverty Network (EAPN), noe som betyr at vi samarbeider med 32 tilsvarende nasjonale nettverk i Europa, i tillegg til 13 europeiske organisasjoner. Dette gir oss muligheten til å utveksle kunnskap, koordinere innsatsen vår og øke vår politiske innflytelse. Gjennom vår deltakelse i ulike arbeidsgrupper, jobber vi aktivt med å styrke livet til mennesker som lever i fattigdom over hele Europa. Videre er vi en del av Baltic Sea NGO Network, Nordic Welfare Platform, Det nordiske sivilsamfunnets nettverk for vår visjon 2030, og Samarbeidsforum mot fattigdom i Norge.

I denne rapporten presenterer vi den nyeste tilgjengelige statistikken på fattigdom i Norge, samt våre vurderinger om utviklingen av fattigdom her. Dyrtiden har preget fattigdomsutviklingen landet, og årets rapporten inkluderer derfor en redegjøring av hvordan velferdsstaten bør fungere som et sikkerhetsnett for å hindre økning av fattigdom og sosialt utenforskap i økonomisk sårbare tider, eksemplifisert med spesifikke velferdsordninger.

Denne rapporten er basert på statistikk og rapportering fra blant annet Forbruksforskningsinstituttet SIFO og Statistisk Sentralbyrå (SSB), men også på samtaler med og erfaringer fra våre medlemsorganisasjoner gjennom året.

SAMMENDRAG

Rapporten utgitt av Velferdsalliansen EAPN Norway belyser den alarmerende situasjonen med økende fattigdom i Norge, spesielt på grunn av pågående økonomiske utfordringer som dyrtid. Definisjonen av relativ fattigdom i Norge omhandler med enn en enkel inntektsgrense og inkluderer mangelen på livsviktige ressurser og friheten til å leve et verdig liv. Den sosiale ekskluderingen og begrensede deltakelsen i samfunnet er også viktige aspekter av den relative fattigdommen i Norge.

Rapporten avdekker hvordan dyrtiden, en periode med høy prisstigning, har rammet ulike deler av samfunnet, spesielt de mest sårbare gruppene. Inflasjonen har dempet seg noe, men matpriser, energikostnader og boligutgifter er fremdeles høye nok til å skape utfordringer for mange. Mange husstander, særlig de med lav inntekt, har opplevd reallønnsnedgang de siste par årene. Dyrtiden har dessuten vært enda mer utfordrende for mennesker som mottar minsteytelser fra staten, som allerede sliter med å få endene til å møtes.

Rapporten viser også at fattigdom overføres fra generasjon til generasjon, blant annet fordi barn fra lavinntektsfamilier har færre ressurser tilgjengelig. Dette gjør det vanskelig for dem å bryte ut av fattigdomssirkelen.

Rapporten understreker behovet for målrettede tiltak for å opprettholde en sterk velferdsstat som støtter de mest sårbare gruppene, både økonomisk og sosialt. Den peker på nødvendigheten av å ikke bare adressere økonomiske behov, men også tilby sosial støtte og veiledning. Det er avgjørende av samfunnet mobiliserer ressurser for å adressere denne problematikken, for å sikre at alle i Norge kan leve et verdig og trygt liv, uten at frykten for økonomisk nød stadig skal true deres velvære. Rapporten fremhever også behovet for en bredere samfunnsdiskusjon om velferdsstatens rolle, verdighet og rettferdig fordeling i lys av de pågående utfordringene.

Utgiver: Velferdsalliansen EAPN Norway
Tekst: Elida Heløy
Publisert: 17. oktober 2024

www.velferdsalliansen.no

INNHOLD

01.
Hva er fattigdom?

02.
Hvordan måler vi fattigdom?

03.
Utviklingen av fattigdom i Norge

04.
Velferdsstaten: et sosialt sikkerhetsnett

05.
Konsekvenser av fattigdom

06.
Hvordan kan vi redusere fattigdom?

07.
Litteraturliste

01. HVA ER FATTIGDOM?

Fattigdom i Norge overskrider en enkel inntektsgrense. Det handler om mer enn bare mangel på penger; det handler om mangelen på livsviktige ressurser og friheten til å leve et verdig liv. I vår definisjon anses en person som fattig hvis deres inntekts- og ressursnivå (inkludert materielle, sosiale og kulturelle ressurser) ikke tillater dem å oppnå en levestandard og deltakelse som regnes som akseptabel i det norske samfunnet. Fattigdom handler om eksklusjon, marginalisering og skam, og det oppstår ofte på grunn av utilstrekkelige ressurser. Vår definisjon av fattigdom er relativ, og den er basert på ideen om at fattigdom handler om forskjeller i muligheter i samfunnet.

Selv i et land som Norge, som er kjent for sin velstand, eksisterer fattigdom. Selv om fattigdommen her ikke er preget av den samme akutte nøden som i mange utviklingsland, endrer det ikke den brutale realiteten for dem som sliter med å få endene til å møtes. Den norske fattigdommen er ofte usynlig, skjult av skam og frykt for sosial utestengelse. De økonomiske forskjellene er åpenbare i et av verdens rikeste land. Å leve i fattigdom påvirker alle aspekter av livet. Den daglige kampen for å dekke grunnleggende behov kan overskygge langsiktige perspektiver, føre til dårlige beslutninger og påvirke helsen negativt. Fattige har økt risiko for både fysiske og psykiske helseproblemer, de spiser ofte usunt og tyr til rusmidler i større grad enn de som ikke sliter økonomisk.

Barna i fattige familier starter ofte på et ujevnt spor i utdanningssystemet og blir ekskludert fra muligheter og aktiviteter. Fattigdom har en tendens til å gå i arv, og svekker tilliten i samfunnet. Tapte muligheter for de som lever i fattigdom påvirker samfunnet vårt både sosialt og økonomisk. Derfor er det viktig å adressere denne problematikken grundig og rettferdig, fordi å bekjempe fattigdom handler ikke bare om å gi penger til de som trenger det, det handler om å gi folk verdigheten og mulighetene de fortjener som medlemmer av samfunnet.

02. HVORDAN MÅLER VI FATTIGDOM?

Fattigdom i sin helhet er en kompleks problemstilling som det er vanskelig å tallfeste konkret, da antallet mennesker som lever i fattigdom vil variere ut ifra metoden som er brukt for å måle. Det er likevel hovedsakelig to metoder som går igjen. Den første brukes ofte av internasjonale organisasjoner som Verdensbanken og FN, og setter den ekstreme fattigdomsgrensen til 1,90 amerikanske dollar om dagen. Hvis man lever under denne grensen, regnes man som ekstremt fattig. I industrialiserte land som Norge, er det mer vanlig å heller bruke en relativ standard, hvor fattigdomsgrensen beveger seg i takt med den generelle inntektsutviklingen i samfunnet. I EU er denne grensen satt til 60% av medianinntekten etter skatt – kjent som EU60. Det er denne grensen som vanligvis brukes for å måle fattigdom i Norge, men den blir vanligvis omtalt som "lavinntektsgrensen" i offisiell statistikk. I denne rapporten vil begrepene "lavinntektsgrensen" og "fattigdomsgrensen" bli brukt om hverandre, og refererer til EU60.

Selv om relative fattigdomsmål som EU60 har enkelte begrensninger, er de svært praktiske å bruke da de fanger opp risiko for sosial ekskludering og manglende deltakelse i samfunnet. I et land som Norge, hvor det er svært lite ekstrem fattigdom, er det viktig å bruke en metode som tar hensyn til de mange utfordringene personer med vedvarende lavinntekt i Norge opplever, selv om de ikke nødvendigvis mangler livsviktige ressurser. Ved å bruke denne metoden for å måle fattigdom får vi et bedre bilde av hvem som sliter økonomisk i Norge og hvem som trenger støtte for å delta fullt ut i samfunnet.

Tallene nedenfor fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) gir et ytterligere nyansert bilde av fattigdommens relativitet, ved å ta hensyn til variasjonen i utgifter og levekostnader basert på en husholdnings størrelse og sammensetning. Her ser vi også hvordan grensen forandrer seg fra år til år.

	EU-skala, 60 prosent (kr)		
	2020	2021	2022
Enslig	241 400	251 600	264 800
Enslig forsørger med ett barn	313 800	327 100	344 300
Enslig forsørger med to barn	386 200	402 600	423 700
Enslig forsørger med tre barn	458 600	478 000	503 100
Par uten barn	362 000	377 400	397 200
Par med ett barn	434 400	452 900	476 700
Par med to barn	506 800	528 400	556 100
Par med tre barn	579 200	603 800	635 500
Par med fire barn	651 600	679 300	715 000

Hvem er de fattige i Norge?

SSB anslår at omtrent 10% av Norges befolkning lever under lavinntektsgrensen. Det er sammensatte årsaker til dette, men en av de viktigste grunnene er manglende tilknytning til arbeidslivet. Særlig langtidsledighet øker risikoen for vedvarende lavinntekt betraktelig, og i 2022 var omtrent 50% av langtidsledige under fattigdoms-grensen.

Mottakere av offentlige ytelser har også høyere risiko for å havne under fattigdomsgrensen. Spesielt uføretrygdede, mottakere av arbeidsavklaringspenger og mottakere av sosialhjelp er overrepresentert blant de med vedvarende lavinntekt. Det samme gjelder minstepensjonister, rusavhengige og personer med flyktning- eller innvandrerbakgrunn. Alle de ovennevnte gruppene er ekstra utsatt for både økonomisk og sosialt utenforskap.

03. UTVIKLINGEN AV FATTIGDOM I NORGE

Som nevnt lever i dag omtrent 10% av nordmenn under fattigdomsgrensen. Likevel oppgir 21,7% av befolkningen i SSBs levekårsundersøkelse at de ikke har mulighet til å håndtere en uforutsett utgift. Dette kan ha sammenheng med at realinntekten til norske husholdninger har gått ned – det vil si at prisene har steget mer enn husholdningenes inntekter. Sentralbanken har hevet styringsrenten jevnlig, og priser på diverse varer og tjenester har steget betraktelig. Dette har ført til at mange husholdninger som tidligere kunne leve relativt komfortabelt, nå sliter med å få endene til å møtes.

Å leve i fattigdom er i Norge, som i de fleste andre land, sterkt preget av følelser av skam og utilstrekkelighet. Dette er grunnen til at fattigdommen i Norge i stor grad er usynlig for resten av befolkningen. De som lider, forsøker som regel å skjule sin egen situasjon selv for venner og familie, selv om de mangler helt grunnleggende levestandard. Det kan dreie seg om alt fra eierskap til vaskemaskin, mulighet til å dra på ferie, å delta på fritidsaktiviteter eller å kjøpe bursdagsgaver. Enkelte oppgir anonymt at de ikke tar i bruk offentlig matutdeling og andre hjelpemidler fordi de er redde for at noen de kjenner skal se dem, og forstå at de er fattige.

Endringer i norsk økonomi

Det er som regel konsumprisindeksen (KPI) som blir brukt til å måle inflasjonen i økonomien, da den viser prisutviklingen av de vanligste etterspurte varene og tjenestene i Norge. Fra august 2023 til august 2024 så vi en stigning i KPI på 2,6%, som tyder på en fallende inflasjon, ettersom den totale prisveksten i 2023 var på 5,5%. Dette indikerer at norske arbeidstakere trolig ser en høyere reallønnsvekst ved neste lønnsoppgjør. Dette er bra både for arbeidstakerne, som vil få mer å rutte med, og for de som er avhengige av trygd, da det vil være flere ressurser tilgjengelig fra velferdsstatens side til å bedre deres situasjon.

Likevel kan vi ikke la være å anerkjenne hvor utfordrende den norske økonomien har vært de siste årene, spesielt for de mest sårbare i samfunnet. Nedenfor følger en oversikt over årlige endringer i KPI for en rekke kategorier fra 2020 til 2023. Fra denne ser vi at inflasjonen har vært stigende en god stund. Spesielt matpriser har steget kraftig de to siste årene. Det samme gjelder også kostnader knyttet til transport og møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo. Kategorien for bolig, lys og brensel hadde en kraftig økning fra 2020 til 2021, men roet seg igjen i 2023. Selv om myndighetene har forsøkt å komme inflasjonen i møte, har ikke disse justeringene som er blitt gjort i velferdsordningene vært tidlige eller tilstrekkelige nok til å kompensere for den totale prisstigningen, som vist av levekårsundersøkelsen. Dermed fortsetter de mest sårbare delene av befolkningen å lide under den økonomiske byrden.

Varegruppe	Årsending (prosent)			
	2020	2021	2022	2023
Matvarer og alkoholfrie drikkevarer	3,2	-2,0	6,5	9,8
Alkoholholdige drikkevarer og tobakk	2,7	-1,8	3,7	5,0
Klær og skotøy	-1,7	-1,3	0,6	3,8
Bolig, lys og brensel	-3,5	10,0	6,7	1,9
Møbler, husholdningsartikler og vedlikehold av innbo	6,8	3,7	6,5	8,5
Helsepleie	2,9	3,0	2,5	3,7
Transport	1,6	2,1	8,9	7,1
Post- og teletjenester	4,8	1,5	1,0	5,6
Kultur og fritid	3,4	3,1	4,1	8,4
Utdanning	3,1	1,9	2,1	3,1
Hotell- og restautanttjenester	2,1	3,3	7,4	6,7
Andre varer og tjenester	3,6	2,6	2,5	2,0

Fattigdomskalkulator

Som vi kunne se i forrige kapittel, ligger lavinntektsgrensen for 2022 på 264 800 kr i året, det vil si 22 066,67 kr i måneden, for en enslig person uten barn. Likevel er det viktig å understreke at selv om grensen ligger på akkurat det beløpet, lever en betydelig andel husholdninger av samme type på langt mindre enn det. Det samme gjelder for andre typer husholdninger. For å bedre illustrere den økonomiske virkeligheten av et liv med vedvarende lavinntekt ser ut, har Kirkens Bymisjon utviklet en fattigdomskalkulator. Denne tar som utgangspunkt gjennomsnittet av månedsinntekten til alle som lever under fattigdomsgrensen, som gir en månedlig inntekt på 14 312 kr for en enslig uten barn. I kalkulatoren kan en oppgi sin nåværende inntekt, og få illustrert hvor utfordrende det kan være å leve med vedvarende lavinntekt. Som eksempel har vi nedenfor tatt utgangspunkt i medianlønnen i Norge for 2023, som var 50 660 kr i måneden. Med en skattesats på for eksempel 33 prosent, er dette en månedlig inntekt på omtrent 34 000 kr. For å tilpasse seg et liv under fattigdomsgrensen, vil man dermed være nødt til å kutte sitt månedsbudsjett med nesten 20 000 kr. Dette viser tydelig den økonomiske kampen og de betydelige kompromissene personer med vedvarende lavinntekt møter hver dag.

Det nye budsjettet

14 312,-

Per måned

For å leve under fattigdomsgrensen, kuttes ditt månedsbudsjett med

19 688,-

Per måned

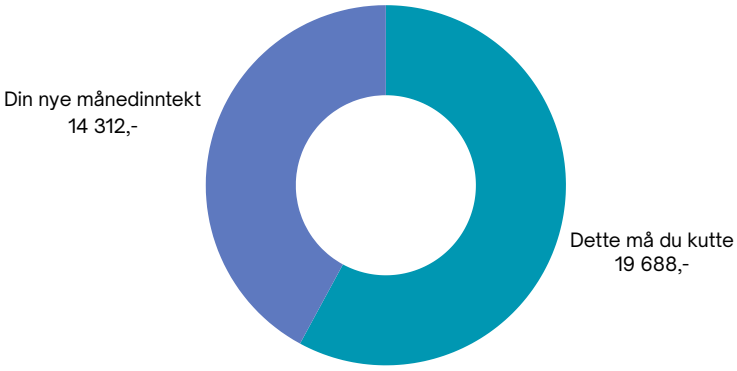

Fattigdomskalkulatoren presenterer videre et budsjett å forholde seg til med den nye månedsinntekten, basert på tall om forbruksmønster fra SSB. Til posten for kostnader knyttet til bolig blir det tildelt 5 410 kr. Beregner man for et par uten barn, gir kalkulatoren et boligbudsjett på 8 115 kr, og legger man til to barn får man presentert 11 360 kr. Det er åpenbart en utfordring å finne passende leieboliger til denne prisen i dagens marked, spesielt i byene. Dette behovet for å finne rimeligere boliger fører dermed ofte til at mange ser det som nødvendig å bosette seg i mer avsidesliggende områder, hvor boligkostnadene er lavere. På den annen side medfører dette som regel behovet for bil, da avstandene blir større og tilgangen til kollektivtrafikk mindre. Transportposten i budsjettet er tildelt 1 030 kr for en enslig, og 2 164 kr for et par med to barn. Dette skaper en ytterligere utfordring, siden bil ofte medfører høyere kostnader enn dette.

For å få et bredere perspektiv, kan det være hensiktsmessig å måle dette opp mot noen konkrete tall, som for eksempel referansebudsjettet utarbeidet av SIFO. Her analyseres ulike nødvendige kostnader, som blir gjenspeilet i hva SIFO anser som et akseptabelt forbruksnivå for ulike typer husholdninger. Dette budsjettet oppdateres med tidsaktuelle beløp, og inkluderer en bredde av utgifter, fra dagligvarer til varige forbruksgjenstander som møbler og elektronikk. Riktignok er ikke utgifter til bolig inkludert i SIFOs budsjett, men det gir likevel en omfattende forståelse av de økonomiske kravene forskjellige husholdninger står overfor.

Sammenligningen nedenfor mellom fattigdomskalkulatoren og SIFOs foreslåtte budsjetter tydeliggjør de vesentlige utfordringene lavinntektshusholdninger står overfor når det gjelder å dekke grunnleggende utgifter og opprettholde en akseptabel levestandard.

På transportposten i SIFOs budsjett er det eksempelvis, for en enslig uten barn og bil, satt av 897 kr – tilsvarende prisen på et månedskort for kollektivtrafikk i Oslo kommune. Legger man til en elbil, øker de totale utgiftene til transport til 3 005 kr, med en fossilbil blir det 4 072 kr. Dette er en vesentlig økning fra fattigdomkalkulatorens beløp på 1 030 kr.

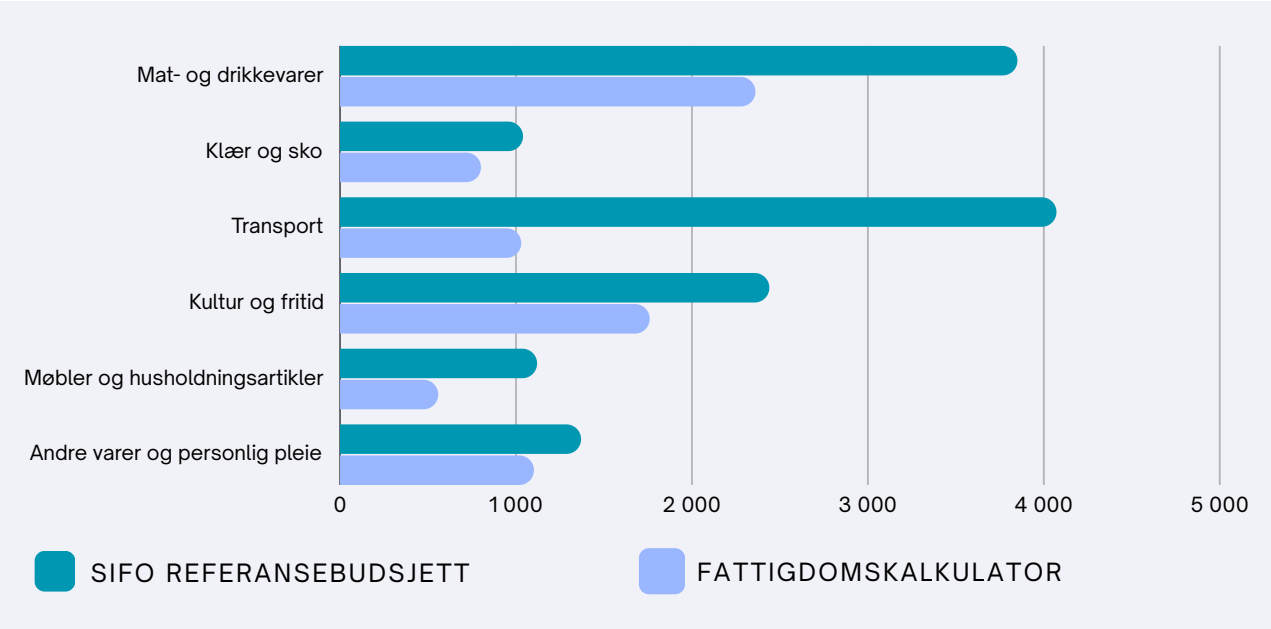

Sammenligning av SIFOs referansebudsjett for 2024 og Fattigdomskalkulatorens foreslåtte budsjett. Begge budsjettene tar utgangspunkt i en enslig voksen person uten barn. For SIFOs budsjett er det lagt inn en fossilbil. Fattigdomskalkulatoren skiller derimot ikke mellom offentlig og privat transport.

En annen nevneverdig kategori i budsjettene er den for mat og drikke. Fattigdomskalkulatoren tildeler i utgangspunktet 1 760 kr, men budsjettet har i tillegg en egen kategori for alkoholdrikker og tobakk på 601 kr. Siden SIFOs budsjett ikke skiller mellom drikkevarer med og uten alkohol er disse postene derfor sammenlagt for fattigdomskalkulatoren i diagrammet. Dog er summen fremdeles betraktelig mye lavere enn i SIFOs budsjett. Dette indikerer at mange i lavinntektsgrupper blir tvunget til å redusere sitt matbudsjett kraftig for å gjøre plass til andre essensielle utgifter. Denne forskjellen tydeliggjør videre de daglige utfordringene mange lavinntekshusholdninger opplever i kampen for å sikre et næringsrikt kosthold og samtidig overholde andre økonomiske forpliktelser. Disse funnene understreker nødvendigheten av grundige analyser og tiltak for å direkte adressere utfordringene knyttet til lavinntektshusholdningers grunnleggende behov og økonomiske sårbarhet

Fra generasjon til generasjon

Forskningen har lenge vist at fattigdom har en tendens til å gå i arv. Det vil si at dersom man vokser opp i en familie hvor forsørgernes inntekt ligger under lavinntektsgrensen, er det høy sannsynlighet for at man som voksen vil leve med vedvarende lavinntekt selv. Dette kommer blant annet av at forsørgere i lavinntektsfamilier har færre ressurser å bruke på barna enn forsørgere i middelklassefamilier. I mer velstående familier er det derimot rom for å investere mer i fritidsaktiviteter og ekstra undervisning. Barn som ikke har hatt tilgang til slike sosiale ressurser har ofte vanskeligheter for å trekke seg ut av fattigdom på et senere tidspunkt i livet. Det er større sannsynlighet for at disse barna faller ut av skolen og dermed får en høyere risiko for å bli stående utenfor arbeidslivet.

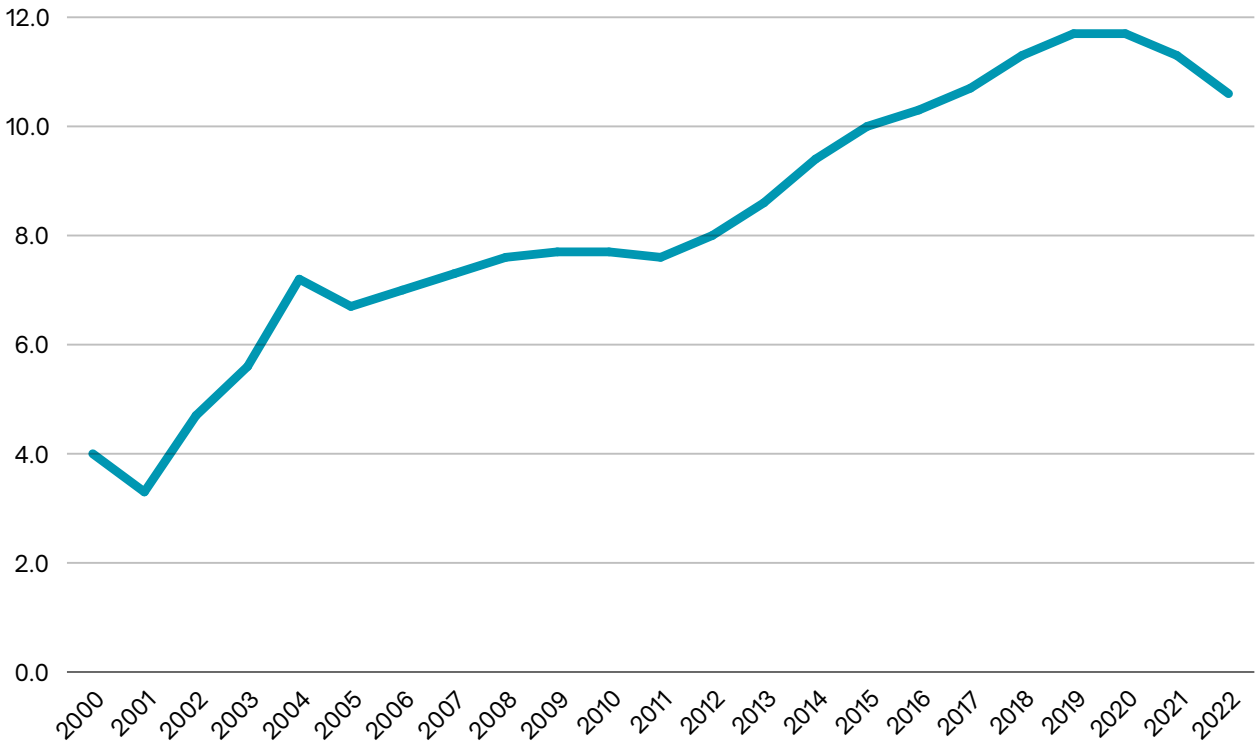

Antallet barn som tilhører en familie med vedvarende lavinntekt har blitt noe redusert fra 2020 til 2022, og tallet er nå 102 600 barn, som tilsvarer om 10,6% av alle barn i Norge. Dette er riktignok den første nedgangen vi har sett på veldig lenge, da antallet barn som vokser opp i fattigdom i stor grad har vært stigende siden 2001.

Denne begynnende nedgangen i antall barnefamilier med vedvarende lavinntekt kan trolig ha sammenheng med enkelte politiske tiltak. I 2019 økte barnetrygden for første gang siden 1996, og i de påfølgende årene har det blitt gjennomslag for ytterligere økninger av både større og mindre grad. I tillegg har barnehageprisene blitt satt ned, og gratis kjernetid har blitt innført for de minste barna i skolefritidsordning eller aktivitetsskole.

Dette er et tydelig eksempel på hvordan velferdsstaten har betydning for nivået av fattigdom i landet. Konkrete og målrettede tiltak som styrker velferdsordningene kan bidra til å løfte flere ut av vedvarende lavinntekt, og unngå at man havner i fattigdomsfeller. Ved å ha ytelsene på et nivå som gir mottakerne muligheten til å leve et verdig liv, vil velferdsstaten fungere som et sosialt sikkerhetsnett og øke muligheten for sosial mobilitet i befolkningen. I neste kapittel vil vi se mer på hvordan den norske velferdsstaten i mange tilfeller gjør nettopp dette, og samtidig identifisere områder hvor velferdsordningene kommer til kort.

04. VELFERDSSTATEN: ET SOSIALT SIKKERHETSNETT

Tanken om den norske velferdsstaten slik vi kjenner den i dag har vært utbredt siden tidlig 1900-tallet. På 30-tallet kom en rekke ordninger som blant annet uføretrygd og arbeidsledighetstrygd, men man anslår gjerne at den moderne norske velferdsstaten ble endelig etablert da folketrygden ble innført i 1967. Den grunnleggende ideen bak velferdsstaten er dermed ikke bare å hjelpe de svakeste i samfunnet, men også å opprettholde et sosialt og økonomisk sikkerhetsnett ved å omfordele rikdom i befolkningen.

I Norge finansieres dette i dag via vår blandingsøkonomi. Alminnelig inntekt skattlegges progressivt, det vil si at de som tjener mest betaler en høyere prosentandel i skatt. Noen må også betale skatt på for eksempel formue, eiendom og aksjeutbytte. I tillegg finnes det en rekke fradrag som har til hensikt å sørge for at de med diverse økonomiske utfordringer utenom alminnelig inntekt betaler mindre skatt. Private selskaper får lov å etablere seg og operere i Norge, og betaler en rekke skatter og avgifter. I tillegg handler og investerer staten i diverse virksomheter via statlige aktører, som for eksempel Oljefondet. Til sammen finansierer dette velferdsstaten, som gir myndighetene mulighet til å opprettholde velferdstilbud som helsehjelp, utdanning og trygdeytelser. I tillegg får private aktører lov til å opprette egne tilbud. Noen mener at dette er et viktig virkemiddel for å konkurranseutsette de statlige tilbudenes standard, mens andre argumenterer for at dette gir urettferdige fordeler til de med mest penger, siden de private tilbudene som regel er raskere og mer spisset enn de offentlige, men til gjengjeld dyrere.

I Norge dekker velferdsstaten en rekke grunnleggende personlige og samfunnsrelaterte behov. Alle har rett til gratis utdanning til og med videregående skole, høyere utdanning er tilnærmet gratis, og for nødvendig medisinsk behandling betaler man kun en liten egenandel. Via vårt automatiske medlemskap i folketrygden er vi også sikret rettigheter til blant annet sykelønn fra første dag, betalt foreldrepermisjon og økonomisk stønad dersom du mister jobben. Det er naturligvis rom for forbedring i mange av disse ordningene, men stort sett fungerer velferdsstaten som den skal på disse områdene. Likevel finnes det ordninger hvor velferdsstaten fremdeles kommer til kort, som for eksempel den kommunale boligsektoren og ordningene for sosialhjelp og uføretrygd. Hovedproblemene i disse fire områdene vil bli presentert nedenfor, i tillegg til et overblikk over hvordan NAV fungerer i digitaliseringens tidsalder.

Kommunal boligsektor

I Norge har alle med norsk personnummer lovfestet rett til et sted å bo. Hvis du ikke klarer å skaffe dette selv, er kommunen du bor i pliktig til å hjelpe deg, og et av disse tilbudene er den kommunale utleiesektoren. Dette er et sterkt behovsprøvd boligsosialt tilbud, som det finnes 115 583 stykker av i Norge (omtrent 4% av landets boligmasse). Hvor mange personer i Norge som bor i en slik bolig er vanskelig å svare konkret på, siden kommunale boliger i Norge, i motsetning til i mange andre europeiske land, er først og fremst ment å være et midlertidig bosted for vanskeligstilte på boligmarkedet. Den kommunale utleiesektoren er med andre ord et svært smalt velferdstilbud.

I Danmark, et land med mye høyere befolkningstetthet enn Norge, ser derimot modellen for "almene boliger" omtrent ut som den norske ordningen gjorde frem til 1960-tallet; de har lav husleie, beboerdemokrati og ordningen er ikke behovsprøvd. Selv om begge land er bygget på de samme velferdspolitiske grunnverdiene, er det altså store forskjeller på den norske og den danske modellen for sosialboliger.

Siden andre verdenskrig har det nemlig i norsk boligpolitikk, i motsetning til i Sverige og Danmark, vært så å si utelukkende fokus på den såkalte eierlinja. Det betyr at målet for norske boligpolitiske tiltak er at alle skal eie boligen de bor i. I dagens politiske situasjon kommer dette til syne via for eksempel skattepolitikk; selv om noen boligeiere betaler eiendomsskatt, får de også en rekke fradrag på for eksempel boliglånsrenter og boligsparekonto. Investering i bolig omtales som også som en av de beste måtene å spare til pensjon på, og husleieloven er formulert på en måte som setter utleieres interesser over leieboeres, selv etter endringsforslaget som ble fremlagt av husleielovutvalget i 2024. Den mye omtalte sykepleierindeksen, som viser hvor mange av Oslos boliger en enslig sykepleier har finansiering til å kjøpe basert på alminnelig sykepleierlønn, er et annet eksempel på hvordan eierlinja er tydelig ikke bare i norsk politikk, men også i generell samfunnsoppfatning. Det er for de fleste nordmenn uforståelig at et voksent menneske kan være fornøyd med å leie hele livet, slik mange er i våre naboland – den generelle holdningen er at alle bør ha som mål å komme seg inn på boligmarkedet.

Når grunnstenen i boligpolitikken er at alle skal eie bolig, blir det lite rom for utvikling av en god leiepolitikk. Leieprisene skyter i været og private utleiere får nærmest herje fritt. Mangel på kunnskap blant private utleiere fører til at mange leietakere opplever ulovlige oppsigelser og andre urimelige krav fra utleier. Som regel blir dette motvillig akseptert, enten fordi leietaker selv har vanskeligheter med å tolke lovverket, eller fordi de frykter den potensielle økonomiske og psykiske belastningen de risikerer om de tar saken videre. Til tross for eierlinja har vi de siste årene sett at færre og færre kommer seg inn på boligmarkedet, og i 2023 var det historisk få førstegangskjøpere. I dag er det omtrent 1 million nordmenn som leier, det vil si omtrent 20% av befolkningen. Likevel har vi i Norge en nærmest ikke-eksisterende leiepolitikk. Det er tydelig at eierlinja ikke er bærekraftig.

Sosialhjelp

Sosialstønad, eller økonomisk sosialhjelp, er en ordning alle med lovlig opphold i Norge kan søke om hos NAV dersom de ikke har mulighet til å dekke nødvendige utgifter selv. Ifølge NAV er ordningen i utgangspunktet ment å bistå familier eller enkeltpersoner i "en kort periode", men mange personer mottar sosialhjelp i alt fra 2-3 måneder til flere år. En stor andel av de som mottar økonomisk sosialhjelp er unge under 30 år og personer med innvandrer- eller flyktningbakgrunn. Denne trenden kan knyttes til at disse to gruppene er mer utsatt for arbeidsledighet, og ofte ikke har arbeidet lenge nok til å opptjene rett til dagpenger. Under pandemien så man ingen betydelig økning i antall sosialhjelpsmottakere, trolig grunnet utvidelsen av andre ordninger i perioden.

I 2024 har kunnskapsgrunnlaget for satsene for økonomisk sosialhjelp blitt utredet for første gang på over 20 år, på oppdrag fra Arbeids- og inkluderingsdepartementet. Det overveiende resultatet av undersøkelsen var at satsene er for lave for at mottakerne kan "opprettholde et forsvarlig livsopphold". Noen av funnene fra rapporten er som følger:

- 27% av sosialhjelpsmottakere rapporterer at de ikke har råd til å spise seg mett hver dag.
- Omtrent halvparten har opplevd å ikke ha klær og sko de føler seg presentable i.
- Over halvparten svarer at de ikke har råd til å opprettholde ønsket temperatur i boligen sin.
- Omtrent 40% har ikke råd til å besøke eller invitere familie eller venner ved høytider og andre feiringer.
- Over 40% har hoppet over måltider eller latt være å kjøpe inn nødvendige matvarer, spesielt frukt og grønt.

Matusikkerhet er en av de mest alvorlige konsekvensene av for lave satser for sosialhjelp, men som mange mottakere understreker, går problemet dypere enn det. Flere av intervjuobjektene fortalte at de ikke føler at de lever "et verdig liv", hovedsakelig fordi de ikke kan ta seg råd til å være sosiale. Mottakere med barn og barnebarn delte også at de kjenner på mye skam over at de ikke kan kjøpe ting som klær og is til barna når de ønsker seg det, gi lommepenger, eller kjøpe fine bursdagsgaver, både til egne barn og til andre barnebursdager. I tillegg forteller mange at de føler seg mistenkeliggjort, og går langt for å skjule mindre inntektskilder fra NAV, i frykt for å miste stønad. Eksempelvis om de låner penger av venner eller familie, må de få det i kontanter, siden NAV som regel stiller spørsmål til Vipps-overføringer. Enkelte forteller også at hvis de har småbeløp igjen på konto, tar de dem ut i kontanter for å unngå å bli trukket i stønad påfølgende måned. Dette er den eneste muligheten de har til å spare penger.

SIFOs rapport gjør en god jobb med å understreke at satsene er for lave. Selv om økonomisk sosialhjelp ikke ble nevnt i fremleggelsen av revidert nasjonalbudsjett for 2024, er det både håp og sannsynlighet for at satsene økes i statsbudsjettet for 2025. Dessverre strekker problemene i ordningen for sosialhjelp seg forbi de lave satsene. For det første har søknaden om denne "krisehjelpen" en ventetid på to uker – det hjelper ikke stort om man har en regning med forfall før det, eller om man får en annen uforutsett kostnad. I tillegg får mange avslag på søknader om sosialhjelp av grunner som fremstår som intet mindre enn absurde. For det første har ikke studenter rett til støtte fra NAV så lenge de mottar støtte fra Lånekassen – dette uten at Lånekassen tilbyr ekstrastipend eller studielån utover den vanlige grensen. Enkelte studenter har opplevd å få beskjed om å avslutte studiene, og heller forsøke å få en jobb. Andre krav omfatter at søkerne må kvitte seg med "unødvendige" utgifter før de får innvilget søknaden. Eksempelvis har personer utenfor byene fått beskjed om at de må selge bilen for å innvilget søknaden, men mange av disse stedene er kollektivtransport ikke et alternativ. Andre har fortalt at selv om de fikk lov å beholde bilen, fikk de ingen støtte til utgifter knyttet til den. En kvinne med barn i skolealder forteller i intervju:

> **"Vi er avhengige av bil, for vi bor jo oppe i en ås, ikke sant? Vi bor på den siden og barna går på skole på den siden. Så det går jo ikke, hvis vi skal ta buss så bruker vi jo noen timer hver vei. […] Bil er ikke luksus […] det kan vi ikke klare oss uten. Så har du forsikringer på bilen, du har reparasjoner på bilen, som alltid kommer ubeleilig, EU-kontroller og Gud vet ikke hva."**

I tillegg har det vist seg å være varierende praksis fra kommune til kommune, både hva gjelder innvilging av søknader og nivået av stønad. Flere erfarer at beløpene som utbetales er høyere i storbyene, og at de veiledende satsene ikke tar høyde for at selv om boutgifter er høyere i Oslo, er det andre ting som fører til økte kostnader i distriktene, som lange avstander og dårligere utvalg i mat- og klesbutikker. I tillegg er det hovedsakelig de større byene som har tilbud som fattighus og matutdeling, da dette som regel er drevet av frivilligheten.

Uføretrygd

Dersom en har nedsatt arbeidsevne som følge av sykdom, kan en søke om uføretrygd hos NAV. Beløpet som blir utbetalt beregnes først og fremst ut fra personens inntekt de siste årene før hen ble syk. Personer med lav eller ingen inntekt før sykdommen inntraff får utbetalt en minstesats, som i dag ligger på omtrent 295 000 kr. Ved siden av full uføretrygd kan man tjene opptil 0,4 G (grunnbeløpet i folketrygden), som i dag tilsvarer omtrent 50 000 kr.

I 2023 var omtrent 10% av Norges befolkning registrert som uføretrygdede, og mange i denne gruppen opplever isolasjon og ensomhet. Deltakelse i arbeidslivet er en viktig del av menneskers sosiale liv og velvære, og retten til arbeid i en eller annen form har vært en del av nesten alle de store menneskerettighetsbevegelsene de siste 100 årene. De fleste uføre har i utgangspunktet lyst til å jobbe, og mange har også mulighet til å jobbe litt, men regelverket er såpass komplisert at det blir en avskrekkende faktor. Spesielt personer som er på vei til å bli uføre sliter, da de ikke har så mye erfaring med reglene enda. Dette kan i verste fall føre til at personer som i utgangspunktet kun ønsker gradert uføretrygd ender med å søke full uføretrygd fordi regelverket er for komplisert. Vi ser allerede at det fører til at mange med full uføretrygd ikke tør å jobbe i det hele tatt, fordi de risikerer å miste mer i trygd enn de har tjent, dersom de går over inntektsgrensen på 0,4 G. Avkortingen av trygden kan i tillegg komme opptil to år etter perioden man gikk over inntektsgrensen, og mange har derfor ikke de ekstra pengene lenger. Noen blir da nødt til å søke om sosialhjelp for å dekke nødvendige utgifter, eller ender opp med å opparbeide seg gjeld.

Mange av de som tar sjansen på å jobbe ved siden av, møter likevel mange utfordringer i arbeidslivet. En god del arbeidsgivere vegrer seg for å ansette uføre på grunn av kostnadene av tilrettelegging, i tillegg til at det vil kreve flere deltidsstillinger i stedet for en heltidsansatt. Å ha et høyere antall ansatte medfører som oftest høyere administrative kostnader. Videre har mange med nedsatt arbeidsevne en mer uforutsigbar livssituasjon, og trenger mer fleksibilitet i arbeidstiden enn mange arbeidsgivere vil tilby.

Digitalisering i NAV

De siste årene har flere og flere av NAVs løsninger blitt digitalisert. Dette har vært positivt på mange områder, og gjort møte med og opplevelsen av NAV bedre for mange. Samtidig har det blitt verre for de som var mest sårbare fra før, og for denne gruppen oppleves NAV som stadig mer utilgjengelig. Dette gjelder spesielt personer med svake norskferdigheter og digitale ferdigheter, som opplever det som krevende å bli møtt av et telefonsystem med tastevalg og autosvar, eller å snakke med en fremmed over telefonen. NAVs nettsider krever bankID for å logge inn på interne sider og fylle ut søknader, noe mange i denne gruppen ikke har. På nettsidene er man i tillegg nødt til å navigere på egen hånd for å finne ut hva man har krav på av hjelp.

Denne utviklingen skjer samtidig som lokale NAV-kontor enten har stengt fullstendig eller fått svært begrensede åpningstider. En rapportering i 2022 undersøkte 70 NAV-kontor, og oppdaget at 49 av dem var tilgjengelig for publikum seks timer eller mindre i løpet av en uke. 11 av de 70 hadde ikke åpent i det hele tatt – hvis man ville snakke med noen der måtte man bestille time på forhånd, enten på nett eller over telefon. I lokalene som faktisk er åpne for publikum, har likevel ikke veilederne som jobber der autorisasjon til å se sakene til brukerne som kommer inn. Det ender dermed med at veilederne og de lokale kontorene fungerer som en slags mellommann som kun hjelper brukere å navigere det digitale systemet, som tilsynelatende ikke er den mest ideelle bruken av NAVs ressurser.

Denne digitaliseringen av søknadsprosessen har ført til en betydelig endring i NAVs praksis; det rettslige ansvaret ligger nå hos brukeren. En rapportering utført av SINTEF om digital ekskludering i NAV meldte om enkelte tilfeller der brukeren hadde mistet stønad i flere måneder som følge av feil ved innsendelse av forskjellige dokumenter og søknader. Dette har fått betydelige konsekvenser for både bo- og familiesituasjonen til de det gjelder.

Ida Bring Løberg, forsker i NAV, er en av de som har uttrykt bekymring over den økte digitaliseringen:

> **"Vi har en tendens til å se digitalisering som noe nøytralt. Men det ligger stor makt i IT-utviklernes hender. De skal jo oversette sosialpolitikken til digitale løsninger. Deres forståelse av velferdsstaten vil ligge til grunn for utformingen av den digitale forvaltningen."**

Dette kommer eksempelvis til syne via NAVs nettsider, hvor språket er svært teknisk og komplisert. Det kan være vanskelig å forstå hva man egentlig har rett til, og hvis man først får sendt inn en søknad, kan det være svært vanskelig å tolke vedtaket som kommer til slutt. Noen brukere forteller også at det innimellom kan fremstå som at til og med saksbehandlerne ikke har fått tilstrekkelig opplæring i bruk av de digitale verktøyene.

Deler av saksbehandlingen har dessuten blitt fullstendig automatisert; i 2022 kunne vi lese om en person som fikk avkortet uføretrygden uten forvarsel fra NAV. Avgjørelsen skjedde automatisk, basert på automatisk innhentede data. Selv om det har vært beviselig feil i innhenting av opplysninger i lignende situasjoner, ble brukeren ikke varslet om avkortingen, og det var aldri en menneskelig saksbehandler innom saken. Det ble konkludert at NAV egentlig har plikt til å varsle om slike avgjørelser før de trer i kraft. NAVs respons var å "setja i gang et regelverksarbeid for å skaffa seg rettsleg grunnlag for å la vera å varsle."

05. KONSEKVENSER AV FATTIGDOM

I Norge legger vi stor vekt på at alle skal ha like muligheter, uavhengig av bakgrunn. Likevel ser vi at forskjellene mellom de fattigste og de rikeste i Norge blir stadig større. Antall milliardærer i landet har hatt en kraftig økning de siste ti årene, og forskjellene mellom fattige og rike har økt.

I de tidligere kapitlene har vi allerede vært noe inne på potensielle konsekvenser av å leve et liv i fattigdom. I tillegg til økonomiske bekymringer og skammen mange føler på, kommer også en rekke fysiske konsekvenser. Mye stress i hverdagen medfører for eksempel ofte et høyere inntak av tobakk og alkohol, som er skadelig på flere måter. Lav inntekt kan også ha mer indirekte konsekvenser for helsa, som for eksempel dårlige boforhold, eller vanskeligheter for å opprettholde et sunt og variert kosthold. Alt i alt har de 10% med lavest inntekt fem ganger så høy sannsynlighet for å dø tidlig, viser en fersk rapport fra Helsedirektoratet. Dette er svært alvorlige tall.

Sosial ekskludering

Et liv med vedvarende lavinntekt skaper også en barriere mellom enkeltpersoner og samfunnet rundt dem. Mangel på økonomiske ressurser kan begrense deltakelsen i sosiale aktiviteter, kulturelle arrangementer og tilgang til fellesskap. Dette fører til mange tilfeller av sosial ekskludering, der enkelte føler seg isolerte og utelatt fra de goder og muligheter samfunnet har å tilby. Dette kan igjen gå negativt utover selvfølelsen, og redusere troen på egne evner til å skape endring.

Særlig blant barn blir den sosiale ekskluderingen som følger med fattigdom tydelig. Noen får for eksempel ikke mulighet til å delta i organiserte fritidsaktiviteter på grunn av de foresattes økonomiske situasjon. For disse barna blir det åpenbart hvor sterk den sosioøkonomiske forskjellen er mellom dem selv og de andre barna i klassen som får mulighet til å videreutvikle sine interesser via fritidsaktiviteter. En rapport fra Røde Kors har i tillegg vist at barna opplever sosial ekskludering også når de er på skolen. Hvis de for eksempel har på slitte eller ikke helt rene klær, er det åpenbart at familien sliter med økonomien og barna kan føle seg utenfor. Etter hvert som barna blir eldre, blir også klespresset sterkere og forskjellene tydeligere. Dette kan fremstå som uviktig i det store og hele for mange voksne, men for barna oppleves dette svært alvorlig.

Ifølge en studie fra Folkehelseinstituttet påvirker fattigdom også barns psykiske helse. Studien avslører at barn i husholdninger i den laveste inntektsgruppen har tre til fire ganger så høy sannsynlighet for å bli diagnostisert med psykiske lidelser sammenlignet med barn i velstående husholdninger. Denne forskjellen er spesielt markant blant gutter.

06. HVORDAN KAN VI REDUSERE FATTIGDOM?

Nylige tiltak

På bakgrunn av økt bevissthet om fattigdom i Norge de siste par årene, har regjeringen gjort noen viktige grep som har lettet noe på byrden for de som sliter mest. Som nevnt har barnetrygden økt ved flere anledninger, og maksprisen på barnehageplass er satt ned. Fra 1. september 2024 økte barnetrygden ytterligere for barn over 6 år, som betyr at beløpet nå er likt for alle barn fra 0-18 år. Dette har vært et viktig løft for barnefamilier. I tillegg har tannhelsereformen blitt videreført og utvidet, som gjør at enda noen flere har råd til å opprettholde god tannhelse. Dette har en betydelig påvirkning på folks generelle helse og livskvalitet, men kan også øke en persons selvtillit, som er viktig i forhold til for eksempel tilknytning til arbeidslivet.

Ved fremleggelsen av revidert nasjonalbudsjett 14. mai 2024, presenterte finansministeren noen flere tiltak som trolig vil ha positive effekter, blant annet økt bevilling til NAV. Med riktig forvaltning kan dette ha positiv innvirkning på både saksbehandlingstid og kvalitet på tjenestene.

I tillegg er det satt av økt bevilgning til Fontenehus Norge, som er et godt utgangspunkt for økt støtte til frivilligheten. I økende grad har det allerede blitt frivillighetens rolle å minske de sosiale forskjellene i landet. Som nevnt over er det som regel frivillig sektor som organiserer matutdeling, klesutdeling, o.l.. Mange frivillige organisasjoner har også ordninger hvor de hjelper personer som trenger det å tolke vedtak fra NAV og søke på ytelser de i utgangspunktet har krav på, men ikke kjenner til. Økte midler til frivilligheten er derfor et tiltak som ikke må undervurderes.

Til slutt har regjeringen nylig lagt frem en ny opplæringslov, som blant annet gir alle elever rett til å fullføre videregående skole, uansett hvor lang tid de trenger. Tidligere har man i utgangspunktet kun hatt rett til tre års opplæring. Dette vil trolig hjelpe veldig mange som er i faresonen for å havne utenfor arbeidslivet, ved å sørge for at de får mulighet til å få kompetansen de trenger for å arbeide med noe som interesserer dem. Å gi flere muligheten til å ha en jobb de trives med er en relativt enkel, men også svært viktig måte å bekjempe fattigdom på.

Forslag til videre tiltak

Selv om disse tiltakene er et positivt bidrag til fattigdomsbekjempelse i Norge, har vi fremdeles lang vei å gå. Behovet for målrettede tiltak for en fungerende velferdsstat som tar vare på de svakeste blir stadig tydeligere, spesielt i en tid med økende matpriser, usikkerhet i flere deler av verden og fremveksten av partier og politikere med ekstreme og udemokratiske holdninger i Europa. I tillegg til dette er det forventet at folks strømregning vil øke med opptil 30% som følge av økt nettleie i tiden framover, og flertallet av økonomer spår samtidig at det trolig ikke blir noen kutt i styringsrenten den nærmeste tiden. Videre følger forslag til noen konkrete tiltak som kan bidra til å minske fattigdom og sosial ulikhet i Norge.

Kommunal boligsektor bør gå vekk fra markedsstyrt leie, tilbake til statlig regulert. Tidligere tiltak har fokusert på å hjelpe dem som har aller minst – dette har fungert i korte perioder, men prisveksten går alltid forbi til slutt. En bedre løsning er derfor å regulere leiemarkedet generelt. Videre bør tredje boligsektor – det vil si en mellomting mellom kommunal og privat, drevet av ideelle aktører – utvides. Det kan også vurderes å øke antall profesjonelle kommersielle utleiere; det viktigste er at de kjenner til lovverket og kan holdes ansvarlig ved brudd.

Satsene for sosialhjelp bør økes betraktelig etter anbefalingene i SIFOs rapport. Videre bør det utvikles retningslinjer som i større grad lar saksbehandleren se brukerens helhetlige situasjon. Om man har behov for bil o.l. bør dette tas hensyn til for å unngå at sosialhjelp forblir en fattigdomsfelle. Det bør i tillegg legges til rette for at satsene økes årlig relativt til generell pris- og inntektsøkning ellers i Norge. Dette gjelder for øvrig for alle former for inntektssikring staten tilbyr, som for eksempel barnetrygd. Satsene for enkelte former for inntektssikring, som uføretrygd, blir forhandlet årlig i trygdeoppgjøret, men selv disse ser sjelden en like stor prosentøkning som alminnelige lønnsmottakere. Satsene for minstepensjon bør uansett få en betydelig økning uavhengig av trygdeoppgjøret, for å løfte de som mottar dette over fattigdomsgrensa.

Videre bør inntektsgrensen for uføre økes betraktelig. Et annet godt tiltak for å gjøre uføre mer attraktive for arbeidsgivere kan være å kutte i arbeidsgiveravgiften ved ansettelse av uføre. Det er også viktig å følge opp uføre etter at de har fått innvilget uføretrygd, på en måte som stiller krav uten å mistenkeliggjøre – det viktigste er at alle har muligheten til å være i aktivitet på en måte som passer deres situasjon. Til slutt bør systemet omgjøres til å fokusere på brukernes potensiale, i stedet for hva de ikke får til.

Når det gjelder digitalisering i NAV, bør det utredes grundigere hvilke ordninger som er egnet for automatisk saksbehandling. Dette kan fungere bra og øke effektiviteten for lite kompliserte ordninger som for eksempel barnetrygd, men for ordninger som uføretrygd er det større potensial for alvorlige feilsteg. Språket i NAVs digitale tjenester bør forenkles og være tilgjengelig på flere språk.

En sterk velferdsstat

I det store og hele er NAV et av de viktigste hjelpemidlene vi har i kampen mot fattigdom i Norge. Derfor er det avgjørende for fattigdomsbekjempelsen at NAV på generelt nivå styrkes både i bemanning og kompetanse. For det første bør det ansettes flere veiledere for å muliggjøre grundigere oppfølging av hver enkelt bruker. Disse veilederne bør få regelmessig og oppdatert opplæring, med mulighet for videreutdanning, slik at de kan holde seg oppdatert på lover, retningslinjer, og hva som er best praksis.

For å forbedre tilgjengeligheten og kommunikasjonen bør NAV lokalt tilpasse åpningstidene sine for å imøtekomme brukernes behov, inkludert ettermiddager og helger. Samtidig bør digitale tjenester forbedres for å gjøre søknadsprosesser enklere og mer tilgjengelige for den delen av befolkningen som har tilgang til og kompetanse rundt digitale verktøy. Det bør også opprettes klare kommunikasjonskanaler for å unngå misforståelser.

Individuell oppfølging er nøkkelen til et fungerende NAV. Hver bruker bør ha en fast veileder for å opprettholde kontinuitet og tillit i oppfølgingsprosessen. Dette kan videre styrkes ved å utvikle individuelle aktivitetsplaner tilpasset hver brukers behov og målsettinger. Videre er forebygging og tidlig oppfølging avgjørende. Ved å tidlig identifisere risikogrupper kan NAV tilby hjelp før situasjonen har blitt akutt, som kan være avgjørende både for å forhindre fattigdomsfeller, og for å opprettholde brukernes tillit til velferdsstaten. Derfor bør forebyggende programmer som spesielt er rettet mot unge og sårbare grupper implementeres.

For at NAV skal kunne gi god oppfølging og gi støtte til brukerne, må rettferdig økonomisk ressursfordeling være tilgjengelig. Brukermedvirkningen er svært viktig, og må styrkes; brukerne bør involveres aktivt i utformingen av tjenestene i mye høyere grad enn i dag. Brukerrepresentantene i disse utvalgene må få tilbud om opplæring og kursing, slik at de kan komme med mer treffende innspill både lokalt og på systemnivå. Dessuten bør NAVs interne rutiner for videreføring av disse innspillene forbedres.

07. LITTERATURLISTE

Aaser, Kristian. 'Tror På Kun Tre Rentekutt Før 2027'. *E24*, 4. september 2024. https://e24.no/norsk-oekonomi/i/dRJVpj/nordea-markets-tror-paa-kun-tre-rentekutt-foer-2027.

Baraldsnes, Ronnie. 'Er Du Fattig, Er Det Fem Ganger Så Stor Risiko for å Dø Ung'. TV2 Nyheter, 8. mai 2024. https://www.tv2.no/nyheter/innenriks/rapport-er-du-fattig-er-det-fem-ganger-sa-stor-risiko-for-a-do-ung/16671276/.

BL. 'Hvad Er Den Almene Sektor?', 19. september 2024. https://bl.dk/om-os/hvad-er-den-almene-sektor/.

Bugge, Stella. 'Nettleien Vil Skyte Kraftig i Været Mot 2030'. VG, 12. september 2024. https://www.vg.no/nyheter/i/yEgaRA/ny-nve-rapport-nettleien-vil-skyte-kraftig-i-vaeret-mot-2030.

Fellesorganisasjonen. 'Fattigdom Påvirker Barns Psykiske Helse', 28. mai 2021. https://www.fo.no/nyhetsarkiv/fattigdom-pavirker-barns-psykiske-helse.

Fløtre, Invild Alseth, Nina Tuv, and Hanna Haugen Strand. 'Hva Er Vanlig Lønn i Norge?', 7. september 2024. https://www.ssb.no/arbeid-og-lonn/lonn-og-arbeidskraftkostnader/artikler/hva-er-vanlig-lonn-i-norge.

Hattrem, Aurora. 'Hvor Mange Er Fattige i Norge?' Statistisk Sentralbyrå, 19. september 2024. https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/hvor-mange-er-fattige-i-norge.

Helsetilsynet. 'Landsomfattende Undersøkelse Av Tilgjengelighet Til Sosiale Tjenester i NAV', 15. august 2022. https://www.helsetilsynet.no/publikasjoner/tilsynsmeldingen/2022/landsomfattende-undersoekelse-av-tilgjengelighet-til-sosiale-tjenester-i-nav/.

Hølaas, Ingrid Iversen, and Andreas Aksnes Karmhus. 'Når Barn Må Være Voksne'. Røde Kors, 19. september 2024.

Kirkens Bymisjon. 'Fattigdomskalkulator', 19. september 2024. https://kampanje.kirkensbymisjon.no/fattigdom/.

Kvalnes, Pål Arne. 'Digitalisering i NAV: Brukarar Opplever at Dei Har Fått Meir Ansvar for Saksbehandlinga'. OsloMet Forskningsnyheter, 20. februar 2024. https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/arbeidsledige-meir-ansvar.

Kvalnes, Pål Arne. 'Er Det Greitt at NAV Kuttar Trygda Di Automatisk Utan at Du Får Snakke Med Eit Menneske?' OsloMet Forskningsnyheter, 12. desember 2023. https://www.oslomet.no/forskning/forskningsnyheter/automatisk-trygd.

Midtgård, Trude Marianne, Kari Sand, Sylvi Thun, Geir Haakon Hilland, and Solveig Osborg Ose. 'Digital Ekskludering i NAV'. SINTEF, 7. april 2022.

NAV. 'Digitalisering Kan Ha Skjulte Kostnader', 28. november 2022. https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nyheter/digitalisering-kan-ha-skjulte-kostnader.

NAV. 'Store Endringer i Hvem Som Mottar Sosialhjelp', 22. november 2021. https://www.nav.no/no/nav-og-samfunn/kunnskap/analyser-fra-nav/nyheter/store-endringer-i-hvem-som-mottar-sosialhjelp.

NAV. 'Uføretrygd', 1. juli 2024. https://www.nav.no/uforetrygd#hvor-mye.

Normann, Tor Morten. 'Færre Barn Lever i Familier Med Lavinntekt'. Statistisk Sentralbyrå, 18. januar 2024. https://www.ssb.no/inntekt-og-forbruk/inntekt-og-formue/artikler/faerre-barn-lever-i-familier-med-lavinntekt.

NTB. 'Barnetrygden Øker for Første Gang På 23 År'. FriFagbevegelse, 25. mars 2019. https://frifagbevegelse.no/forside/barnetrygden-oker-for-forste-gang-pa-23-ar-6.158.619382.3684dace6b.

OsloMet. 'Referansebudsjettet - Kalkulator', 19. september 2024. https://www.oslomet.no/om/sifo/referansebudsjettet.

Østmoe, Eline Rustad. 'Historisk Få Førstegangskjøpere'. Dagens Næringsliv, 24. desember 2023. https://www.dn.no/eiendom/historisk-fa-forstegangskjopere-strammer-inn-okonomien/2-1-1572955.

Skuland, Silje elisabeth, Andreea Ioana Alecu, Erlend Hua Lun Kok, Ann-Kristin Ansteensen, Gun Roos, Markus Lynum, and Lilli Wolland Blomberg. 'Utredning Av Kunnskapsgrunnlaget for Sosialhjelpssatser'. Forbruksforskningsinstituttet SIFO, April 2024.

Statistisk Sentralbyrå. 'Fattigdomsproblemer, Levekårsundersøkelsen', 19. september 2024. https://www.ssb.no/sosiale-forhold-og-kriminalitet/levekar/statistikk/fattigdomsproblemer-levekarsundersokelsen.

Statistisk Sentralbyrå. 'Høyeste Reallønnsvekst På over Ti År', 13. september 2024. https://www.ssb.no/nasjonalregnskap-og-konjunkturer/konjunkturer/statistikk/konjunkturtendensene/artikler/hoyeste-reallonnsvekst-pa-over-ti-ar.

Statistisk Sentralbyrå. 'Inntekts- Og Formuesstatistikk for Husholdninger', 19. september 2024. https://www.ssb.no/statbank/table/09593/tableViewLayout1/.

2024. https://www.ssb.no/statbank/table/12599/tableViewLayout1/.
Statistisk Sentralbyrå. 'Kommunale Boliger', 1. juli 2024. https://www.ssb.no/bygg-bolig-og-eiendom/bolig-og-boforhold/statistikk/kommunale-boliger.

Statistisk Sentralbyrå. 'Konsumprisindeksen', 19. september 2024. https://www.ssb.no/priser-og-prisindekser/konsumpriser/statistikk/konsumprisindeksen.

Statistisk Sentralbyrå. 'Konsumprisindeksen, Etter Konsumgruppe', 19. september 2024. https://www.ssb.no/statbank/table/03014/tableViewLayout1/.

Thorgrimsen, Tone C. S. 'Digitalisering Har Gjort NAV Mindre Tilgjengelig for de Som Trenger Dem Mest'. *Forskning.No*, 26. mai 2023. https://www.forskning.no/flyktninger-oslomet-partner/digitalisering-har-gjort-nav-mindre-tilgjengelig-for-de-som-trenger-dem-mest/2198488.

Velle, Vegard. 'NAV Grünerløkka: - Så Lenge Du Er Student, Har Du Ingen Rett Til Sosialhjelp'. *VårtOslo*, 19. januar 2020. https://www.vartoslo.no/anne-lise-kristensen-eva-sorensen-grnerlokka/nav-grnerlokka--sa-lenge-du-er-student-har-du-ingen-rett-til-a-fa-sosialhjelp/112635.

EAPN NORWAY VELFERDSALLIANSEN